

Verkkokatsauksia 12/2009

Sisällys

Tiivistelmä	1
1 Tietolähteet	2
2 Henkirikokset	2
3 Miesten, naisten ja lasten osuudet väkivallan uhreista	7
4 Perheväkivallan osuus ja kohdentuminen	8
5 Perheväkivallan muutostrendit	10
6 Lapsiin kohdistunut perheväkivalta	12
7 Perheväkivallan eri muodot esiintyvät usein yhdessä	13
8 Perheväkivallan tutkimus ja sen katvealueita	13
Kirjallisuus	14

Yhteystiedot

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Pitkänsilänranta 3 A, 5. krs
PL 444, FI-00531 Helsinki
Puh. 010 3665300
Fax. 010 3665365

Sähköposti etunimi.sukunimi@om.fi
Kotisivu www.optula.om@om.fi

**Venla Salmi & Martti Lehti & Reino Sirén &
Janne Kivivuori & Mikko Aaltonen**

Perheväkivalta Suomessa

Katsauksessa esitetään tietoja perheväkivallasta Suomessa. Tarkoituksena on koota yhteen hajallaan eri lähteissä olevaa tietoa ilmiöstä. Tarkastelomme perheen piirissä tapahtuvia henkirikoksia sekä muuta yhtäältä parisuhteessa tapahtuvaa ja toisaalta lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Perheväkivallan yleisyyttä suhteutetaan muuhun miesten, naisten ja lasten kokemaan väkivaltaan. Lopuksi esitellään lyhyesti perheväkivallan tämän hetkistä tutkimuskenttää ja sen katvealueita.

Perheväkivallalla tarkoitetaan tässä pääsääntöisesti ruokakunnan sisällä tapahtuvaa väkivaltaa. Mikäli rajauksia on tehty muulla tavoin, niistä on mainittu erikseen.

Tiivistelmä

- Tilanne, jossa parisuhdekumppani surmaa naisen, on toiseksi yleisin henkirikostyyppimme. Henkirikoksistamme viidesosa kuuluu tähän tyyppiin. 4 % henkirikoksista on naisen puolisoonsa kohdistamia, 6 % vanhemman lapseensa kohdistamia ja 6 % muiden perheenjäsenten välisiä. Kaikkiaan perhe- ja parisuhdeväkivaltaan liittyvät rikokset muodostavat kolmasosan vuosittaisista henkirikoksistamme.
- Kuolemansyytilaston mukaan puolison surmaamien naisten ja miesten määrät ovat pysyneet 2000-luvulla suhteellisen vakaina. Myös vanhempien surmaamien alaikäisten lasten määrä on säilynyt vakaana.
- Euroopan unionin jäsenmaiden vertailussa naisen riski tulla surmatuksi on Suomessa 11. korkein. Miesten riski on 7. korkein.
- Poliisin tietoon tulleesta väkivallasta noin 12 % on perheväkivaltaa (9 % naisiin ja 3 % miehiin kohdistuvaa).
- Oikeustilaston mukaan vuonna 2007 poliisin tietoon tulleista lievistä ja perusmuotoisista ruokakunnan sisällä tapahtuneista pahoinpitelyistä 71 % oli kohdistunut yli 15-vuotiaaseen naiseen, 15 % yli 15-vuotiaaseen mieheen ja 14 % alle 15-vuotiaaseen lapseen. Törkeissä pahoinpitelyissä ja henkirikoksen yrityksissä 50 % oli kohdistunut yli 15-vuotiaaseen naiseen, 42 % yli 15-vuotiaaseen mieheen ja 8 % alle 15-vuotiaaseen lapseen.
- Vuoden 2006 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 0,5 % naisista ja 0,2 % miehistä ilmoitti joutuneensa kuluneen vuoden aikana avo- tai aviopuolison tai vakituisen seurustelukumppanin fyysisen väkivallan kohteeksi.
- Kansallisten uhritutkimusten mukaan naisiin kohdistunut perheväkivalta on vähentynyt hieman viimeisen neljännesvuosisadan aikana; miehiin kohdistunut on pysynyt melko vakaana. Naisuhritutkimusten mukaan puolison harjoittama väkivalta on vähentynyt vuosina 1997–2005.
- Poliisin tietoon tulleet perheväkivaltatapaukset ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Keskeisenä syynä tähän on ilmoitusalttiuden kasvaminen ja poliisin ilmiöön kiinnittäminen huomio.
- Lapsiin kohdistuva kuritusväkivalta on voimakkaasti vähentynyt 1988–2008.
- Äidit kohdistavat lapsiin kuritusväkivaltaa hieman enemmän kuin isät.
- Lasten kodissaan näkemä väkivalta on useimmin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, ei äitiin tai isään kohdistuvaa.
- Perheväkivallan eri muodot, kuten lapseen ja puolisoon kohdistuva väkivalta, ilmenevät usein samoissa perheissä.

1 Tietolähteet

Katsaus kohdentuu perheväkivallan määrälliseen kuvaamiseen tilasto- ja kyselylähteiden avulla.¹ Tarkastelu painottaa lähteitä, joiden avulla on mahdollista vertailla väkivallan kohdentumista eri väestöryhmiin (esim. sukupuoli ja ikä). Parhaat edellytykset tällaisille vertailuille antavat viranomaistilastot, kansalliset uhritutkimukset ja henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

Virallistilastot. Suomessa poliisitilastoa ei pahoinpitelyrikoksissa muodosteta käyttäen uhria havaintoyksikkönä, eikä uhrin ominaisuuksista pääsääntöisesti kerätä/julkaiseta tietoa. OPTL:n tutkimuskäyttöön kehittämä Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteri (RTST) mahdollistaa kuitenkin uhripohjaisia erittelyjä. RTST perustuu poliisin rikosilmoitusjärjestelmään.

Tilastokeskus on vuodesta 1996 alkaen julkaissut Oikeustilastollisessa vuosikirjassa taulukon, jossa kuvataan tilastovuoden aikana poliisin tietoon tullutta, rikoksena ilmoitettua perheväkivaltaa.

OPTL:n yhdessä Poliisiammattikorkeakoulun ja sisäasiainministeriön kanssa ylläpitämä henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (HRSJ) sisältää vuoden 2002 kesäkuusta alkaen kaikki poliisin tietoon tulleet, uhrin kuolemaan johtaneet henkirikokset.

Kaikki virallistilastolähteet sisältävät vain viranomaisen tietoon tulleet tapaukset. Muussa väkivaltarikollisuudessa kuin henkirikollisuudessa pääosa rikoksista jää tulematta ilmi. Lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan

2 Henkirikokset

Seuraavassa esitetään henkirikollisuuden seurantajärjestelmän sekä Maailman terveysjärjestön WHO:n kuolemansyytilastojen pohjalta uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevia tietoja. Perhepiirissä tapahtuneiden henkirikosten yleisyyttä suhteutetaan muuhun henkirikollisuuteen maassamme. Tämän lisäksi naisten sekä miesten henkirikoskuolleisuutta ylipäätään suhteutetaan muun Euroopan henkirikostasoon.

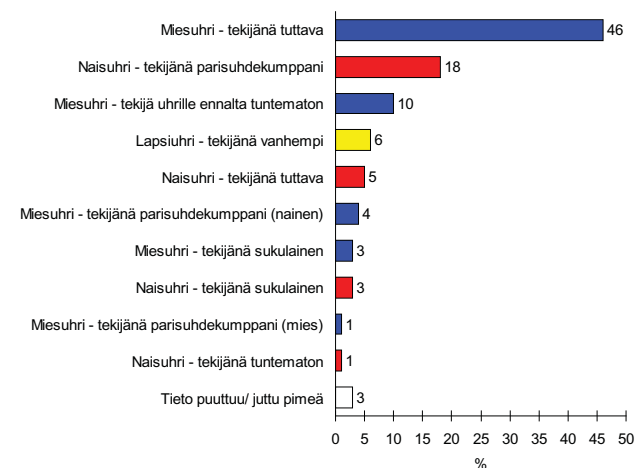
Selvästi yleisin henkirikostyyppi Suomessa on mieheen kohdistunut tutun henkilön tekemä henkirikos. Vuosina 2003–2007 Suomessa tehdyistä henkirikoksista 46 % (286 tapausta) oli tällaisia. Perhepiirissä tapahtuvista henkirikoksista yleisimpiä ovat tapaukset, joissa parisuhdekumppani surmaa naisen. Tämä on ylipäätään toiseksi yleisin henkirikostyyppimme. Vuosina 2003–2007 joka viides surmattu oli mieskumppanin surmaama nainen. Kategoria sisältää seurustelukumppanien ja entisten kumppanien tekemät henkirikokset. Perhepiirissä tapahtuneista henkirikoksista selvästi harvinaisempia ovat tapaukset, joissa naispuoliso on surmannut miehensä (4 % henkirikoksista) tai vanhempi on surmannut lapsensa (6 % henkirikoksista).

kohdalla piilorikollisuuden määrä on huomattava. Siksi väkivallan määrää ja kehitystä arvioitaessa tarvitaan myös kyselytutkimukseen perustuvia kokonaisrikollisuuden osoittimia.

Kyselytutkimukset. Uhritutkimukset ovat keskeinen väkivallan määrää kuvaava tietolähde. Ne ovat väestölle suunnattuja kyselyjä, joissa vastaajilta tiedustellaan, ovatko he joutuneet rikosten uhriksi jonkin ajanjakson aikana. Kattavin olemassa olevista uhritutkimuksista on OPTL:n perustama kansallinen uhritutkimus.

Kansallisten uhritutkimusten lisäksi on muutamissa ryhmissä tehty erillisuhritutkimuksia. Naisten osalta on vuosina 1997 ja 2005 toteutettu naisuhritutkimukset (1997 ja 2005), jotka mittavat miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa. Nuorten miesten kokemaa väkivaltaa on kartoitettu vuoden 2006 kutsuntatutkimuksessa. Lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa on mitattu Poliisiammattikorkeakoulun ja OPTL:n lapsiuhritutkimuksessa, joka on tähän mennessä tehty vain kerran (2008). Nuorten osalta kehitystä voidaan kuitenkin karkeammalla tasolla seurata OPTL:n nuorisoriikollisuuskyselyjen (1995–2004) avulla.

Uhritutkimusten ongelma väkivallan mittareina on se, että niillä ei yleensä tavoiteta väkivallan ongelmaryhmiä, kuten eniten syrjäytyneitä henkilöitä. Ne mittavat parhaiten valtaväestön kokemaa väkivaltaa ja siinä tapahtuvia muutoksia. Erityyppiset kyselytutkimukset voivat antaa myös toisistaan poikkeavaa tietoa väkivaltailmiöiden yleisyydestä. Menetelmästä ja tietolähteestä riippuen saman ilmiön yleisyydestä saatu kuva voi vaihdella (ks. esim. Heiskanen 2002, 69–89).

Kuvio 1 Henkirikosten osapuolityypit, prosenttia kaikista 2003–2007 Suomessa surmatuista henkilöistä (N=617). Punaiset pylväät = uhri nainen, siniset pylväät = uhri mies, keltainen pylväs = lapsiin kohdistuneet teot. Lähde: OPTL henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

¹ Katsauksen ulkopuolelle on rajattu seksuaalinen väkivalta, vaikka kyseessä on sinänsä keskeinen lähisuhteiden väkivallan muoto (seksuaalisesta väkivallasta lähisuhteissa ks. esim. Honkatukia & Kainulainen 2008).

Naiset puolison tekemän henkirikoksen uhreina.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan 2003–2007 puolison, ex-puolison tai seurustelukumppanin surmaamaksi joutui 114 naista, uhrien vuotuinen määrä vaihteli 20 ja 26 surmatun välillä.² Viime vuosina uhrimäärä on ollut hieman alhaisempi kuin 1990-luvulla (Rikollisuustilanne 2007).³

Vuosina 2003–2007 lähes 80 prosentissa naisiin kohdistuvista, parisuhdekumppanin tekemistä henkirikoksista jompikumpi osapuolista oli alkoholin vaikutuksen alaisena, 60 prosentissa kumpikin. 42 prosenttia tekijöistä oli kuvattu alkoholistiksi ja 64 prosentilla tekijöistä oli havaittu taipumus käyttäytyä väkivaltaisesti humalassa. Nämä osuudet olivat jonkin verran pienempiä kuin miesten keskinäisissä tuttavatapoissa.

Naisiin kohdistuneista parisuhdetapoista, joissa kumpikin osapuoli oli rikoshetkellä selvä, joka kolmannessa tekijä oli vakavasti mielisairas ja teko liittyi mielisairaudesta aiheuttamiin harhatiloihin. Joka seitsemännessä oli puolestaan kyse parantumattomasti sairaan uhrin surmaamisesta hänen omasta vakaasta tahdostaan. Yhdessä mainitut ryhmät muodostivat puolet ajanjaksolla naisiin kohdistuneista alkoholin käyttöön liittymättömistä parisuhdetapoista (HRSJ).

Naisten riskissä joutua henkirikoksen uhriksi erot väestöryhmien välillä ovat suuret. Vuosina 2003–2007 työttömien työikäisten naisten kuolleisuus henkirikoksiin oli yli yhdeksänkertainen työelämässä oleviin naisiin verrattuna ja viisinkertainen naisten keskihenkirikoskuolleisuuteen nähden. Kaikista 15–64-vuotiaista naisuhreista 46 prosenttia oli työttömänä, varhaiseläkkeellä tai laitoksissa, työelämässä ikäryhmän uhreista oli 35 prosenttia (HRSJ).

Maahanmuuttajataustaisten⁴ naisten riski joutua henkirikoksen uhriksi oli vuosina 2003–2007 kaksinkertainen kantaväestön naisiin verrattuna. Maahanmuuttajataustaisiin naisiin kohdistuneet henkirikokset olivat pääosin etnisten ryhmien sisäisiä, 67 prosenttia liittyi parisuhdeväkivaltaan. Kantaväestön vastaavista rikoksista ne erosivat siinä, että kytkös alkoholin käyttöön yleensä puuttui (HRSJ).

Miehet puolison tekemän henkirikoksen uhreina.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan 2003–2007 naispuolisen puolison, ex-puolison tai seurustelukumppanin surmaamaksi joutui 24 miestä, uhrien vuotuinen määrä vaihteli kolmesta kuuteen. Lisäksi neljä miestä joutui ajanjaksolla samaa sukupuolta olevan kumppaninsa surmaamaksi. Yhdessä tapauksessa uhri ja tekijä elivät rekisteröidyssä parisuhteessa, muissa kyse oli seurustelusuhteista.⁵

Naisten suorittamissa parisuhdetapoissa kytkös osapuolten keskinäiseen alkoholinkäyttöön oli kiinteä, tapauksista 83 prosentissa sekä tekijä että uhri olivat humalassa, tekijä oli humalassa 88 prosentissa rikoksia. Syyllisistä puolet ja uhreista kaksi kolmasosaa oli joko työttömänä tai varhaiseläkkeellä, työelämässä oli sekä uhreista että syyllisistä neljäsosa. Päihteiden väärinkäyttäjäksi oli uhreista arvioitu lähes kaksi kolmasosaa, tekijöistä vajaa puolet.

Miehiin ja naisiin kohdistuvien parisuhdetappojen vertailua.

Miehiin ja naisiin kohdistuvat parisuhdetapot muistuttavat piirteiltään sikäli toisiaan, että kytkös osapuolten yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen ja alkoholin väärinkäyttöön on kiinteä. Selviä eroja on. Keskeisin on rikosten määrä. Miehiin kohdistuu kuolemaan johtavaa parisuhdeväkivaltaa huomattavasti vähemmän kuin naisiin. Näin on parisuhdeväkivallan tyyppistä riippumatta. Esimerkiksi vuosina 2003–2007 Suomessa ei tapahtunut yhtäkään mieheen kohdistunutta parisuhdetappoa, joka olisi aiheutunut tekijän mielisairaudesta, naisia vastaavissa rikoksissa surmattiin vuosittain useampia.

Alkoholin käyttöön liittyvissä parisuhdetapoissakin oli selviä eroja uhrin sukupuolesta riippuen. Naisiin kohdistuneista parisuhdetapoista 15 prosentissa uhri oli kohdistanut tekijään väkivaltaa aiemmin, miehiin kohdistuneista sen sijaan peräti 46 prosentissa. Vastaavasti tekijän tiedettiin pahoinpidelleen uhria aiemminkin 47 prosentissa naisiin ja 35 prosentissa miehiin kohdistuneita parisuhdetappoja. Sekä miehiin että naisiin kohdistuviin (erityisesti alkoholiehtoiseen) parisuhdeväkivaltaan liittyviin henkirikoksiin kytkeytyy siten yleensä osapuolten keskinäistä väkivaltaa jo pitkään ennen rikosta, mutta kun naisiin kohdistuvissa rikoksissa aikaisemminkin väkivallan kohteena on valtaosassa tapauksia ollut yksin rikoksen uhri, miehiin kohdistuvissa rikoksissa tekijä ja uhri ovat yleensä syyllistyneet väkivaltaan suunnilleen samassa suhteessa.

² Yksinomaan puolisojen välistä kuolemaan johtanutta väkivaltaa mittaavan kuolemansyytilaston mukaan vuosina 2000–2007 keskimäärin 16 naista joutui puolisonsa surmaamaksi vuosittain.

³ Henkirikollisuuden seurantajärjestelmässä parisuhdekumppaniksi katsotaan aviopuoliso, avopuoliso, vakituinen seurustelukumppani ja entinen puoliso tai seurustelukumppani. Seurustelun vakituisuuden määrittelee esitutkinnan suorittanut rikostutkija, lyhyitä satunnaisuhteita ("yhden illan suhteita") seurustelukumppaneihin ei lueta. Kuolemansyytilastossa parisuhdekumppaniksi katsotaan aviopuoliso tai uhrin kanssa teko hetkellä yhdessä asunut avopuoliso.

⁴ Suomessa pysyvästi asuvat ulkomaan kansalaiset pois lukien Ruotsin kansalaisuuden omaavat Suomessa syntyneet henkilöt.

⁵ Yksinomaan puolisojen välistä kuolemaan johtanutta väkivaltaa mittaavan kuolemansyytilaston mukaan vuosina 2000–2007 keskimäärin kolme miestä joutui naispuolisen puolisonsa surmaamaksi vuosittain.

Selvä ero on myös maahanmuuttajanaisten ja -miesten kuolleisuudessa henkirikoksiin. Vuosina 2003–2007 maahanmuuttajamiesten riski joutua henkirikoksen uhriksi oli sama kuin kantaväestön miehillä, kun taas maahanmuuttajanaisten riski oli kaksinkertainen kantaväestön naisiin verrattuna. Parisuhdeväkivallan uhrina kuoli ajanjaksolla vain yksi maahanmuuttajataustainen mies, kun naisuhreja oli seitsemän.

Lapset henkirikosten uhreina. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan Suomessa surmattiin 2003–2007 yhteensä 29 alle 15-vuotiasta lasta. Näistä 20 joutui äitinsä, 7 isänsä ja 2 veljensä surmaamaksi. Lasten ja nuorten kuolleisuus henkirikoksiin on Suomessa samalla tasolla kuin muissakin Euroopan unionin vanhoissa jäsenmaissa.

Vanhempien alaikäisiin lapsiin kohdistamissa henkirikoksissa kytkös päihteiden väärinkäyttöön ja yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen on huomattavasti heikompi kuin henkirikoksissa yleensä.

Muut perheväkivaltaan liittyvät henkirikokset. Yleisin muuhun perheväkivaltaan liittyvä henkirikostyyppi on teko, jossa lapsi surmaa vanhempansa. Vuosina 2003–2007 rikoksia tapahtui 25, uhreista 12 oli naisia ja 13 miehiä. Yhdessä tapauksessa uhri oli surmaajan isäpuoli, kaikissa muissa kyse oli biologisen vanhemman surmaamisesta. Surmaajista kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat miehiä. Yhdessä rikoksessa tytär oli surmannut äitinsä. Kahdessa tapauksessa rikosten tekijä oli samalla kertaa surmannut sekä isänsä että äitinsä.

Ajanjaksolla tehtiin seitsemän henkirikosta, joissa vanhempi oli surmannut aikuisen lapsensa. Uhreista kuusi oli poikia, tekijöistä kuusi isiä. Yhdessä rikoksessa äiti oli surmannut tyttärensä.

Muita perheväkivaltaan liittyviä henkirikoksia tehtiin 2003–2007 yhteensä 14. Kuudessa oli surmattu sisarus, kolmessa veli ja kolmessa sisar. Kaikki syylliset olivat miehiä. Yhdessä rikoksessa uhri oli tekijän isoäiti. Lisäksi ajanjaksolla tehtiin viisi rikosta, joissa uhrina oli etäisempi sukulainen tai sukulaisen puoliso. Kaikissa syyllinen oli mies.

Ominaispiirteiltään rikokset jakaantuivat kahteen ryhmään. Vanhempiin ja sisaruksiin kohdistuneissa rikoksissa oli yleensä taustalla tekijän vaikea mielisairaus, rikosten kytkös yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen tai päihteiden väärinkäyttöön oli heikko. Muihin kuin lähiomaisiin kohdistuneet henkirikokset liittyivät sen sijaan usein osapuolten keskinäiseen alkoholinkäyttöön ja muistuttivat muiltakin piirteiltään henkirikollisuuden valtavirtaa.

Henkirikollisuuden taso Suomessa ja Euroopassa. Seuraavassa on tarkasteltu suomalaisten riskiä tulla surmatuksi verrattuna Euroopan muihin maihin. Tietolähteenä on käytetty maailman terveysjärjestön WHO:n kuolemansyytilastoja. Vertailut perustuvat kunkin maan osalta viiden viimeisen saatavissa olleen vuoden keskiarvoon.

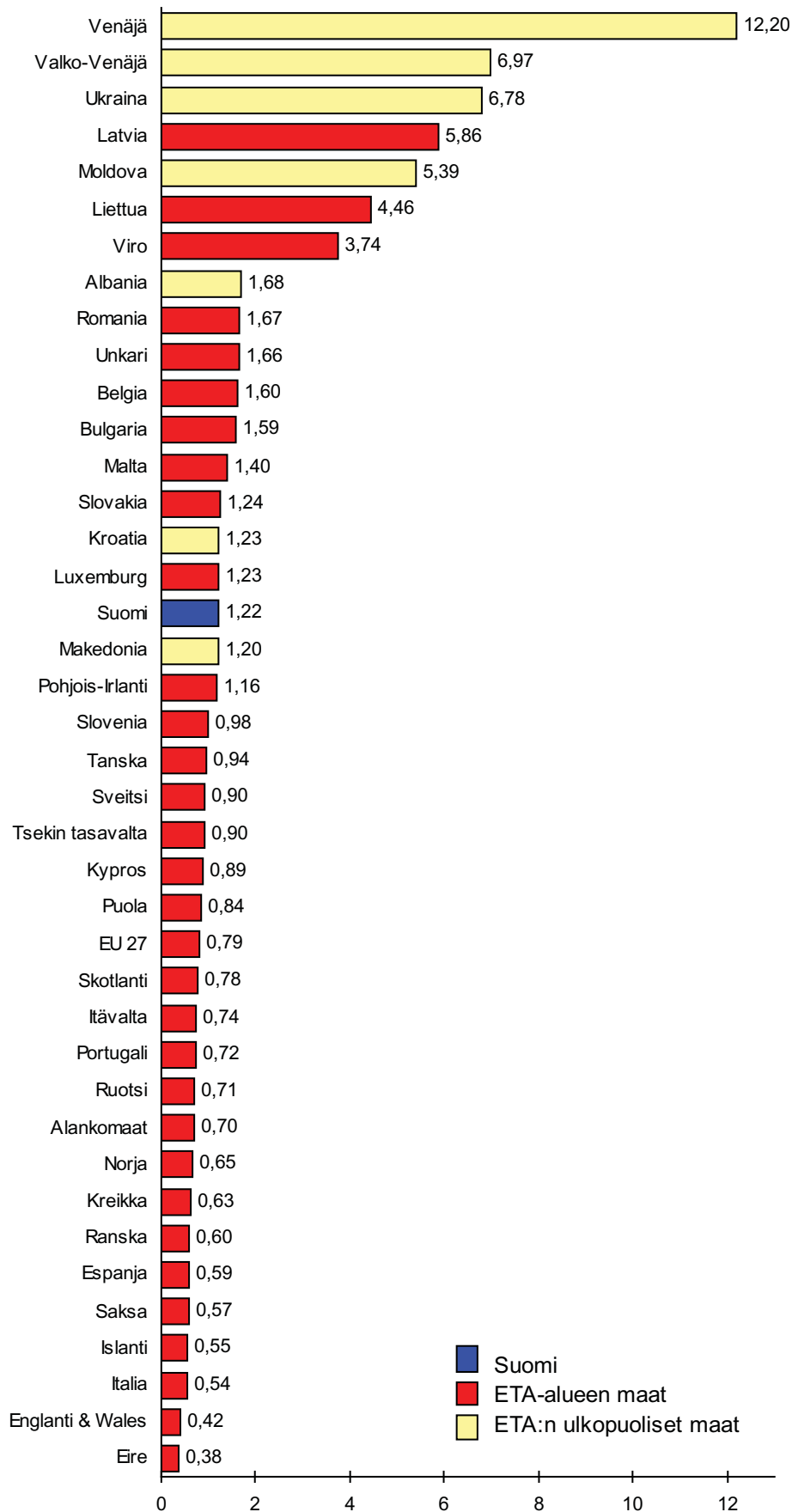
Taulukossa 1 on esitetty Suomen sijoittuminen, kun Euroopan maat on asetettu henkirikoskuolleisuuden mukaan järjestykseen (Lehti 2009, liitetäulukot). Euroopan unionin jäsenmaista Suomessa on 11. korkein naisten ja 7. korkein miesten henkirikoskuolleisuus. Euroopan rahaunionin 16 maan joukossa naisten henkirikoskuolleisuus on Suomessa viidenneksi korkein ja miesten korkein.

Taulukko 1 Suomen sijoittuminen henkirikosriskin vertailussa, Euroopan maat

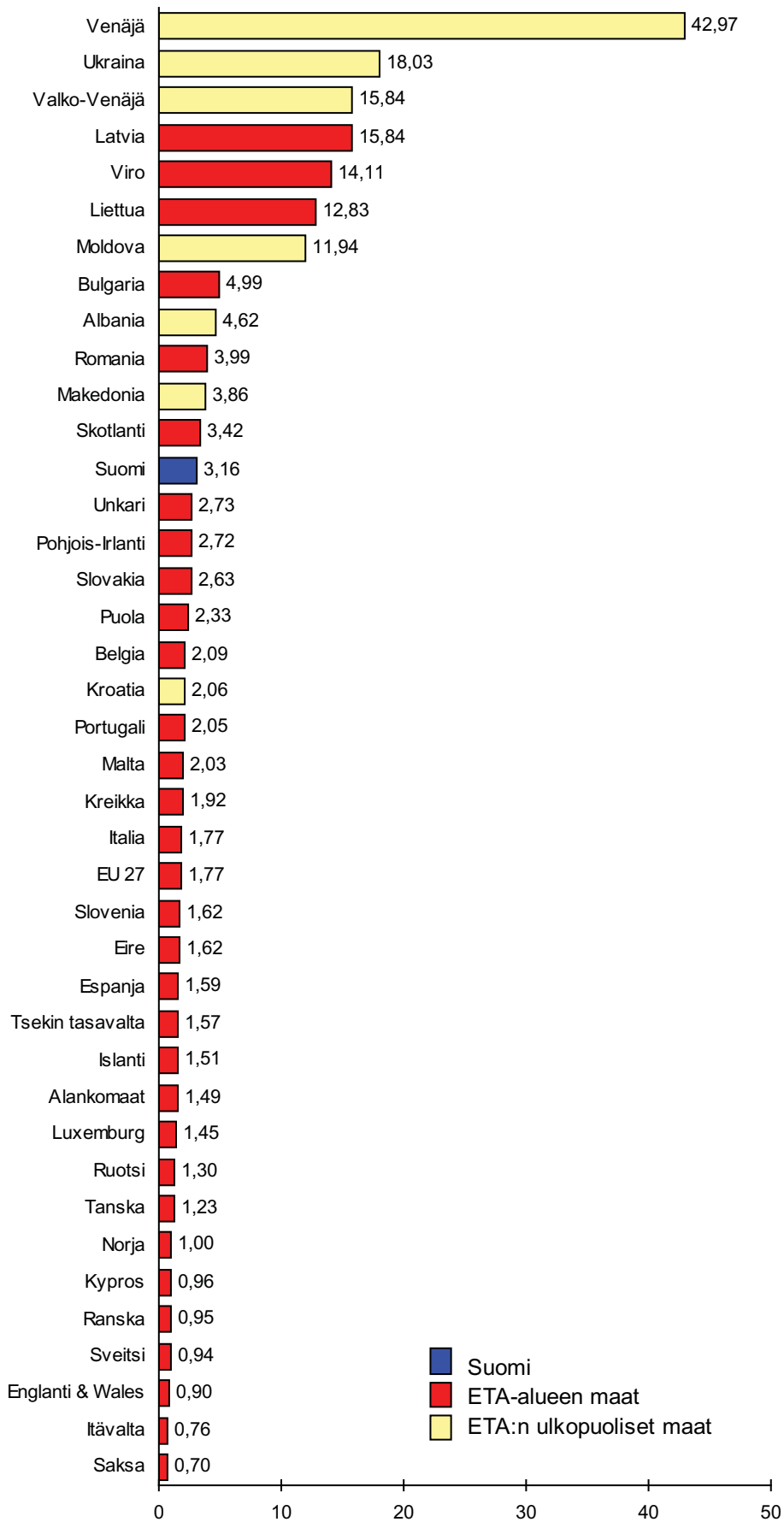
	Henkirikosriskin järjestyssija (Suomi)		
	Naiset	Miehet	Koko väestö
Eurooppa 38	17	13	12
EU 27	11	7	6
EMU 16	5	1	1

Yleisessä maiden tarkastelussa havaitaan, että naisiin ja miehiin kohdistuvan henkirikollisuuden taso korreloi Euroopassa voimakkaasti ($r=.94^{**}$, $N=38$). Siis: jos naisia surmataan maassa paljon, myös miehiä surmataan maassa paljon. Tämä koskee myös Suomea. Naisiin kohdistuvan henkirikollisuuden tasoerojen syitä Euroopan maiden väliltä on mitä ilmeisimmin etsittävä tekijöistä, jotka selittävät henkirikollisuuden yleisiä tasoeroja. Havainnot viittaavat myös siihen, että naisiin kohdistuvan henkirikollisuuden syyt ovat Euroopassa suurelta osin samoja kuin henkirikollisuuden syyt ylipäätään. Esimerkiksi Suomen kohdalla sekä naisten että miesten korkean henkirikoskuolleisuuden perussyys muihin Pohjoismaihin verrattuna on työikäisten työelämän ulkopuolella olevien päihteiden väärinkäyttäjien poikkeuksellisen korkea kuolleisuus alkoholin käyttöön liittyviin henkirikoksiin.

Kuviossa 2 ja 3 on esitetty tiedot siitä, kuinka monta naista ja miestä Euroopan eri maissa surmataan vuosittain. Suomen lukemat ovat 1,2 surmattua naista ja 3,2 miestä 100 000 naista/miestä kohden. Naisten lukema on Euroopan 17. korkein ja miesten 13. korkein.

Kuvio 2 Surmattuja naisia väestön 100 000 naista kohden. Maailman terveysjärjestön kuolemansyytilasto, viiden viimeisen vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n luvuista.

Kuvio 3 Surmattuja miehiä väestön 100 000 miestä kohden. Maailman terveysjärjestön kuolemansyytilasto, viiden viimeisen vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n luvuista.

3 Miesten, naisten ja lasten osuudet väkivallan uhreista

Miesten ja naisten osuus tilastoidusta väkivalta-rikollisuudesta. Kuviossa 4 on esitetty miesten ja naisten osuudet väkivallan uhreista vuonna 2006. Kuvion kaksi vasemmanpuoleista pylvästä perustuvat kansallisiin uhritutkimuksiin (kyselylähde), muut kuviot poliisitilastoon. Uhritutkimusten kuvaama kokonaisväkivalta jakaantuu suurin piirtein tasan mies- ja naisuhreihin. Poliisin tietoon tulleeseen väkivaltaan pätee karkeasti, että mitä törkeämmästä rikoksesta on kyse, sitä pienempi osa uhreista on naisia. Poikkeuksen tähän pääsääntöön muodostavat henkirikokset.

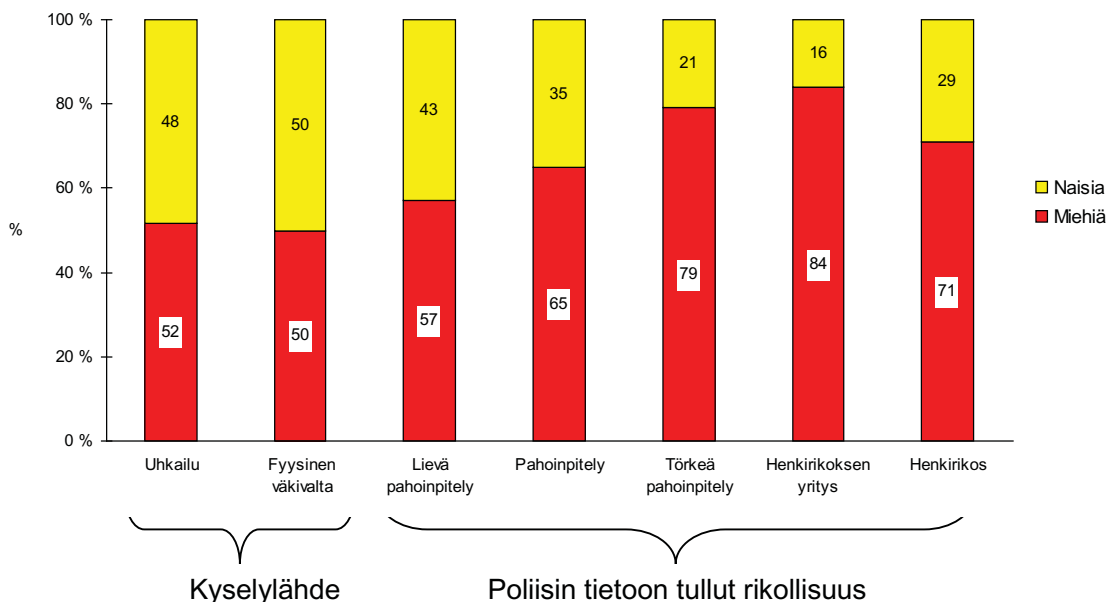
Naisten ja miesten suhteellisen osuuden ero uhrikyselyn ja poliisitilaston välillä johtuu pääosin siitä, että kyselylähteiden kohdalla painottuvat lievemmät väkivallanteot. Osin eroon vaikuttaa miesten ja naisten erilainen alttius ilmoittaa itseensä kohdistuneesta väkivallasta. Kansallisen uhritutkimuksen mukaan naiset ilmoittavat miehiä harvemmin ainakin kodin ulkopuolella⁶ kokemastaan väkivallasta poliisille. Vuonna 2006 naisiin kohdistuneista vähintään lyönnin sisältäneistä tapauksista 20 prosenttia johti rikosilmoitukseen, kun vastaava osuus oli miehiin kohdistuneessa väkivallassa 27 prosenttia (Sirén ym. 2007, 23). Näiden osuuksien perusteella arvioituna ilmoitusalttiuden ero ei kuitenkaan selitä kokonaan sitä, että poliisin tietoon

tulevien pahoinpitelyrikosten uhreista enemmistö on miehiä. Havaintoa tukee kuolemaan johtaneen väkivallan uhrien sukupuolijakauma (70 % miehiä).

Rikosilmoitukseen johtaneiden tapausten osuus on naisiin kohdistuneessa väkivallassa kasvanut nopeammin kuin miehiin kohdistuvassa väkivallassa, vaikei eroa voi pitää järin suurena (Sirén ym. 2007, 23). Naisiin kohdistuvan väkivallan muutoksia tulkittaessa ilmoitusalttiuden merkitys on kuitenkin todennäköisesti hieman voimakkaampi kuin miehiin kohdistuvassa väkivallassa.

Lapsiuhrien osalta ei ole mielekästä käyttää kansallisia uhritutkimuksia, jotka rajautuvat 15 vuotta täytäneisiin. Poliisin tietoon tulleen rikollisuuden tarkastelu osoittaa saman pääsäännön kuin naisiin kohdistuvassa rikollisuudessa: mitä törkeämpi rikos, sitä pienempi on alle 18-vuotiaiden uhrien osuus. Vuonna 2006 poliisin lievänä pahoinpitelyinä ja pahoinpitelyinä kirjaamien rikosten uhreista 12 prosenttia oli alle 18-vuotiaita, kun heidän osuutensa törkeissä pahoinpitelyissä oli 6 prosenttia, henkirikoksen yrityksissä 2 prosenttia ja henkirikoksissa 6 prosenttia.

Kokonaisrikollisuustutkimuksen perusteella on arvioitu, että lapsiin kohdistuu enemmän väkivaltaa kuin aikuisiin (Ellonen ym. 2008). Edellä mainitut alhaiset osuudet johtuvat alhaisesta ilmoitusalttiudesta. Lapset eivät välttämättä edes hahmota, että esimerkiksi nuoren toiseen nuoreen kohdistama väkivalta on rikos, josta voi tehdä ilmoituksen poliisille.

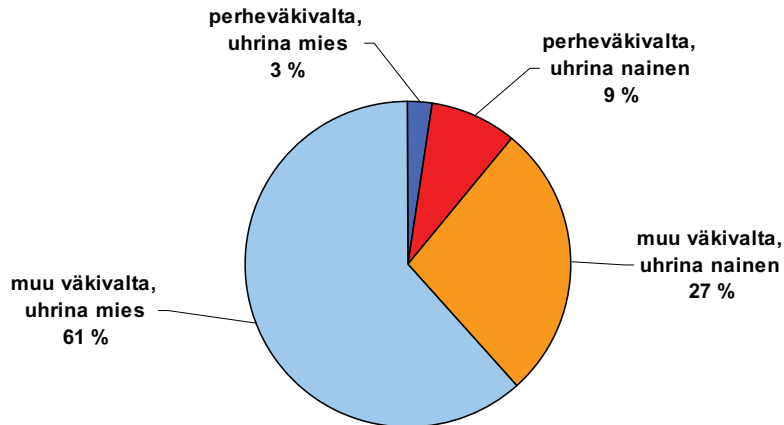
Kuvio 4 Sukupuolten osuus eri rikoslajien uhreista muussa kuin kuolemaan johtavassa väkivallassa, % 2006. Lähde: OPTL / Kansalliset uhritutkimukset, RTST ja HRSJ.

⁶ Kansallisten uhritutkimuksen tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että miesten alttius ilmoittaa parisuhdeväkivallasta olisi naisia alhaisempi (ks. luku 4).

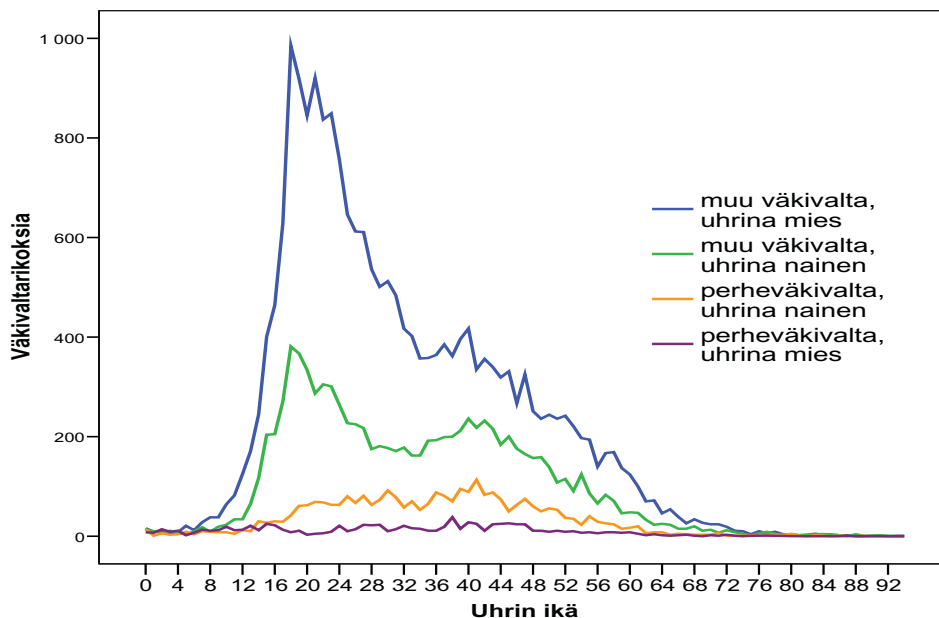
4 Perheväkivallan osuus ja kohdentuminen

Poliisin vuonna 2007 tilastoimista väkivaltarikoksista 12 prosenttia rekisteröitiin perheväkivallaksi. Kuviossa 5 on esitetty naisiin ja miehiin kohdistuvan perheväkivallan osuus kaikista väkivaltarikoksista (tarkastelussa ovat mukana pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja henkirikokset). Kuvio sisältää kaikki ikäiset väkivallan uhrin. Sekä miesten että naisten kohdalla suurin osa väkivallasta on muuta kuin perheen sisällä tapahtuvaa.

Kuviossa 6 samat tiedot on esitetty absoluuttimäärinä ja siten, että uhrin ikä on huomioitu. Valtaosa väkivallasta kohdistuu nuoriin miehiin ilman kytköstä perheväkivaltaan. Myös naisten kohdalla nuoret kokevat väkivaltaa useimmin ja heidän kokemansa väkivalta tapahtuu yleensä perheen ulkopuolella.

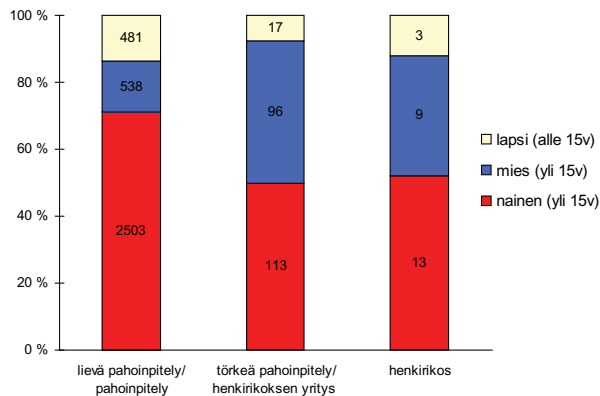

Kuvio 5 Perheväkivallan osuus vuonna 2007 poliisin tietoon tulleista väkivaltarikoksista, %. Lähde: OPTL / RTST.

Kuvio 6 Väkivaltarikosten uhrien ikäjakauma väkivallatyyppin mukaan vuonna 2007, %. Lähde: OPTL / RTST-rekisteri.

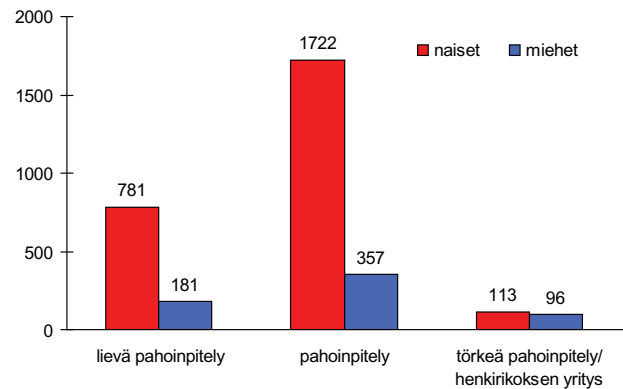
Oikeustilaston perheväkivaltaluvut. Kuviossa 7 on esitetty Oikeustilastollisen vuosikirjan tiedot vuonna 2007 poliisin tietoon tulleesta, saman ruokakunnan sisällä tapahtuneesta yli 15-vuotiaisiin naisiin ja miehiin sekä alle 15-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneesta väkivallasta. Tarkastellussa havaitaan, että lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä naisuhrien osuus oli selvästi suurin ja mies- ja lapsiuhreja oli ollut vähemmän. Törkeissä pahoinpitelyissä, henkirikoksen yrityksissä ja henkirikoksissa lapsiuhreja oli suhteellisesti selvästi vähiten, kun taas miesten ja naisten osuudet olivat melko lähellä toisiaan.

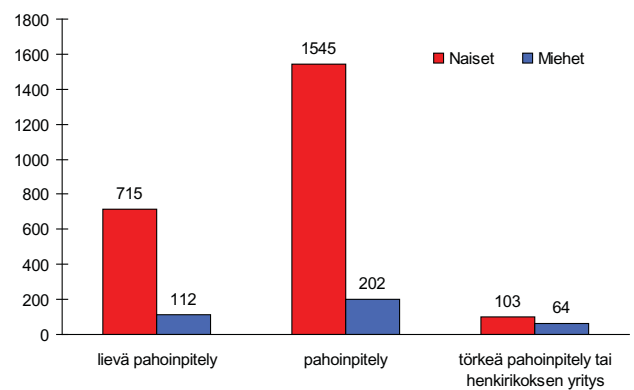
Kuvio 7 Saman ruokakunnan kesken tapahtunut, poliisin tietoon tullut väkivalta uhrin mukaan vuonna 2007 (pylväiden luvut absoluuttilukuja/ tapausmääriä). Lähde: TK Perheväkivaltatilasto, Oikeustilastollinen vuosikirja.

Kuvioissa 8 ja 9 tarkastelusta on rajattu pois lapset. Kuviossa 8 on esitetty saman ruokakunnan sisällä tapahtuneet yli 15-vuotiaisiin naisiin ja miehiin kohdistuneet lievät ja perusmuotoiset pahoinpitelyt sekä törkeät pahoinpitelyt ja henkirikoksen yritykset. Kuviossa 9 on esitetty Tilastokeskuksen tietojen perusteella ainoastaan parisuhteessa tapahtuneet vastaavat teot.

Myös näissä tarkasteluissa havaitaan, että naisten suuri osuus väkivaltaa kokeneista täsmentyy erityisesti lievempiin tekoihin. Oikeustilastollisen vuosikirjan mukaan saman ruokakunnan sisällä vuonna 2007 tapahtuneista lievistä ja perusmuotoisista pahoinpitelyistä neljä viidestä oli kohdistunut naiseen. Luku oli vielä suurempi, kun teot rajataan vain parisuhteessa tapahtuneisiin. Sen sijaan törkeissä pahoinpitelyissä ja henkirikoksen yrityksissä jakauma oli selvästi tasanaisempi. Ruokakunnan sisällä tapahtuneista, yli 15-vuotiaaseen kohdistuneista törkeistä pahoinpitelyistä ja henkirikosten yrityksistä 46 % oli kohdistunut mieheen ja parisuhteessa tapahtuneista 38 %.

Kuvio 8 Saman ruokakunnan kesken tapahtuneet lievät pahoinpitelyt, pahoinpitelyt sekä törkeät pahoinpitelyt ja henkirikoksen yritykset uhrin (yli 15-vuotiaat) sukupuolen mukaan vuonna 2007. Lähde: TK Perheväkivaltatilasto, Oikeustilastollinen vuosikirja

Kuvio 9 Parisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt, pahoinpitelyt sekä törkeät pahoinpitelyt ja henkirikoksen yritykset uhrin sukupuolen mukaan vuonna 2007. Lähde: Tilastokeskus.

Se, että poliisin tietoon tulleissa törkeissä parisuhdeväkivaltatapauksissa miesten suhteellinen osuus on selvästi suurempi kuin lievemmissä tapauksissa, voi johtua useammasta seikasta. On mahdollista, että miehiin kohdistetaan suhteellisesti enemmän vakavaa väkivaltaa, mutta on myös mahdollista, että miehet ilmoittavat naisia vähemmän itseensä kohdistuneesta lievemmästä parisuhdeväkivallasta. Kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1997, 2003 ja 2006 tapahtuneista naisiin kohdistuneista parisuhdeväkivaltatapauksista 10 % oli ilmoitettu poliisille. Miesuuhriin kohdistuneista tapauksista 4 % oli ilmoitettu poliisille. Tulosta on kuitenkin pidettävä lähinnä suuntaa antavana, sillä parisuhdeväkivaltatapauksien määrät ovat aineistossa hyvin pienet. (Jaksolla 1997–2008 parisuhdeväkivaltaa kokeneita naisia oli 184 ja miehiä 28.) Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että miehet tekevät naisia harvemmin rikosilmoituksia itseensä kohdistuneesta parisuhdeväkivallasta (Buzawa ym. 1992; Brown 2004; Walby & Allen 2004; Fontes 2007). Vuoden 2001 British Crime Surveyn mukaan 23 % naisuhreista ja 8 % miesuhreista ilmoitti poliisille kuluneen vuoden aikana tapahtuneesta

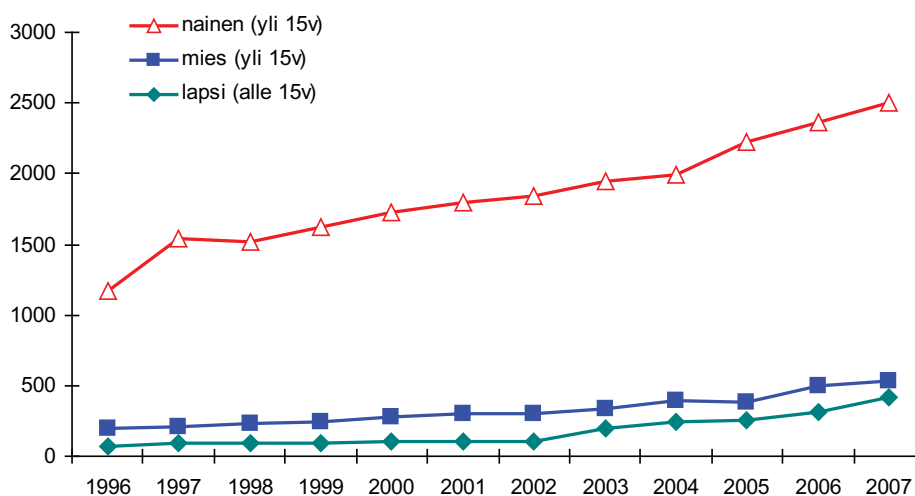
vakavimmasta parisuhdeväkivaltatapauksesta. Eräs syy miesten vähäisempään ilmoitusalttiuteen on se, että miehet mieltävät itseensä kohdistuneen parisuhdeväkivallan naisia harvemmin rikokseksi. British Crime Surveyn mukaan 64 % naisista ja 94 % miehistä ei pitänyt itseensä kuluneen vuodenaikana kohdistunutta perheväkivaltaa rikoksena (Walby & Allen 2004).

On myös esitetty, että naisten suhteellisesti korkeampi osuus törkeissä parisuhdeväkivaltatapauksissa johtuisi siitä, että nainen miestä fyysisesti heikompana turvautuu useammin jonkin aseensa käyttöön, jolloin teko kvalifioidaan helposti törkeäksi pahoinpitelyksi. Miehen usein ilman asetta tehdyt vakavatkin teot (kuristaminen, potkiminen) taas helposti jäävät tavalliseksi pahoinpitelyksi. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 96; Niemi-Kiesiläinen 2005, 233.)

Kansainvälisten kyselytutkimusten perusteella voidaan todeta, että naiseen kohdistuu miehiä enemmän vakavampaa parisuhdeväkivaltaa. Vaikka tutkimustulokset eivät ole yksiselitteisiä (ks. Capaldi & Owen 2001; Felson & Cares 2005), on naisten todettu vammautuvan miehiä useammin ja kokevan esimerkiksi enemmän pelkoja, ahdistuneisuutta ja masennusta parisuhdeväkivallan seurauksena (ks. esim. Hamel 2007). Parisuhdeväkivaltatutkimuksia kartoittavan meta-analyysin mukaan parisuhdeväkivallan seurauksen vammoja saaneista henkilöistä 62 % oli naisia (Archer 2000).

5 Perheväkivallan muutostrendit

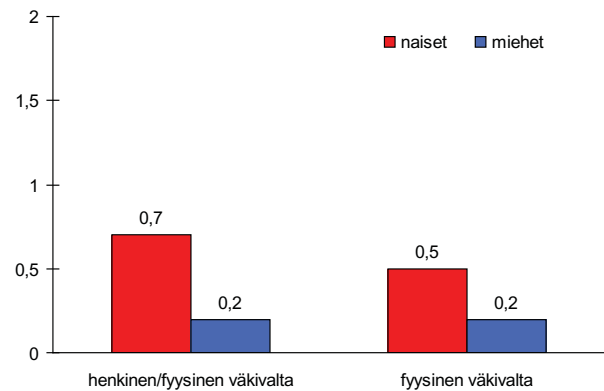
Poliisin tietoon tulleet perheen sisäinen väkivalta.⁷ Oikeustilaston mukaan poliisin tietoon tulleet saman ruokakunnan piirissä tapahtuneet lievät pahoinpitelyt ja pahoinpitelyt ovat lisääntyneet viimeisen 12 vuoden aikana (kuvio 11). Lisääntyminen on suhteellisesti suurinta lasten kohdalla. Vuonna 2007 poliisin tietoon

Kuvio 11 Saman ruokakunnan kesken tapahtuneet lievät ja perusmuotoiset pahoinpitelyt uhrin mukaan 1996–2007. Lähde: TK Perheväkivaltatilasto, Oikeustilastollinen vuosikirja.

⁷ Poliisin tietoon tullessa rikollisuudessa perheväkivallan tilastointi on aloitettu vuodesta 1996.

Kansallinen uhritutkimus. Vuoden 2006 kansallisen uhritutkimuksen mukaan sellaisen henkisen ja/tai fyysisen väkivallan kohteeksi, jossa tekijänä oli avopuoliso, aviopuoliso tai vakituinen seurustelukumppani, oli kuluneen vuoden aikana naisista joutunut 0,7 % ja miehistä 0,2 %. Kun tarkasteluun otetaan vain fyysinen väkivalta, uhriksi oli joutunut 0,5 % naisista ja 0,2 % miehistä. (Kuvio 10.)

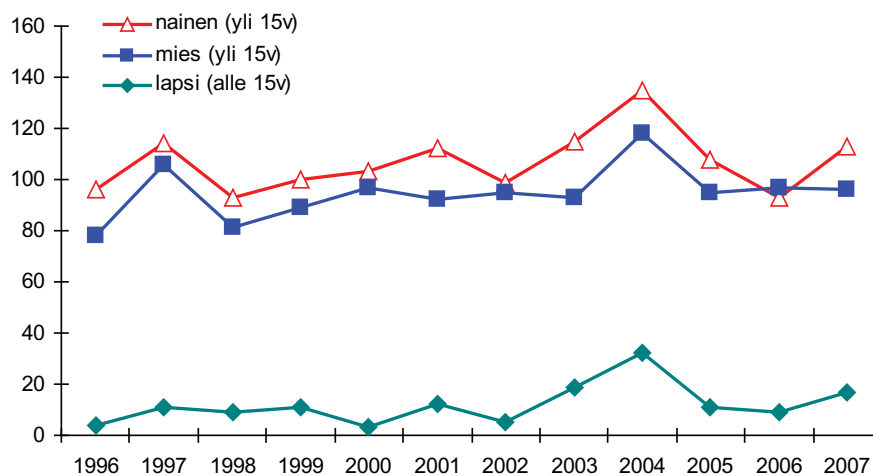

Kuvio 10 Avo- tai aviopuolison/vakituksen seurustelukumppanin tekemän henkisen ja/tai fyysisen väkivallan kohteeksi kuluneen vuoden aikana joutuneiden osuudet 2006. Lähde: Kansallinen uhritutkimus/OPTL.

tulleiden tapausten määrä verrattuna vuoteen 1996 oli lasten osalta yli kuusinkertainen, miesten osalta hieman alle kolminkertainen ja naisten osalta noin kaksinkertainen. Kuten jo edellä huomattiin, lievemmän perheväkivallan kohdalla oikeustilasto osoittaa naisten muodostavan pääosan uhreista. Tämä pätee koko 12 vuoden tarkastelujaksoon.

Törkeiden ruokakunnan sisällä tapahtuneiden pahoinpitelyiden ja henkirikoksen yritysten kohdalla muutokset poliisin tietoon tulleiden tapausten osalta eivät 12 vuoden jaksolla ole olleet suuria (kuvio 12). Vuodesta

1996 lähtien naisten ja miesten osuus uhreista on ollut lähes yhtä suuri vakavissa teoissa, lapsiin kohdistuneita tekoja on sen sijaan tullut poliisin tietoon selvästi vähemmän.

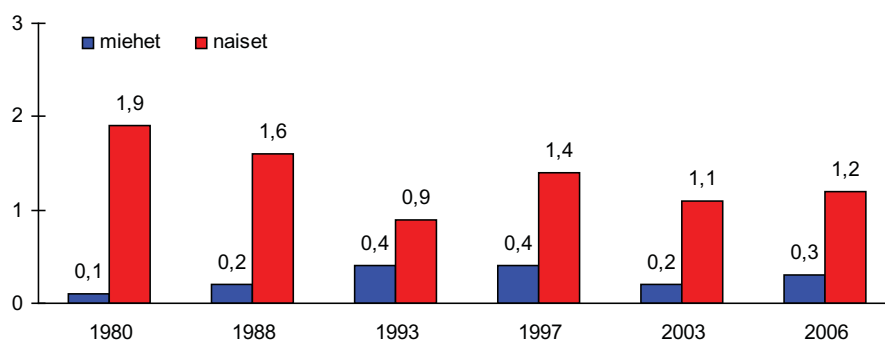

Kuvio 12 Saman ruokakunnan kesken tapahtuneet törkeät pahoinpitelyt ja henkirikoksen yritykset uhrin mukaan 1996–2007. Lähde: TK Perheväkivaltatilasto.

Poliisin tietoon tulleen perheen sisäisen väkivallan lisääntyminen johtunee ilmoitusalltiuden lisääntymisestä, sillä kansallisissa uhritutkimuksissa, naisuhritutkimuksissa ja lapsiuhritutkimuksessa ei ole havaittavissa vastaavaa nousua (ks. alla). Ilmoitusalltiuden lisääntymiseen perheväkivallassa on todennäköisesti vaikuttanut julkisen huomion kiinnittäminen perheen sisäiseen väkivaltaan ja siitä ilmoittamiseen rohkaiseminen. Kansallisissa uhritutkimuksissa on havaittu, että ihmisten alttius ilmoittaa ylipäätään itseensä kohdistuneista väkivallanteoista on lisääntynyt voimakkaasti viimeisen 25 vuoden aikana. Jaksolla 1980–2006 poliisille ilmoitettujen väkivaltatekojen osuus kasvoi 6 prosentista 23 prosenttiin (Siren ym. 2007, 22). Myös poliisin suhtautuminen perheväkivaltaan näyttää tiukentuneen. Helsinkiä koskevan tutkimuksen mukaan poliisi on tehnyt vuoden 1995 lainmuutoksen⁸ jälkeen

aikaisempaa useammin rikosilmoituksen kotihäilytyksen yhteydessä ilmenneestä väkivallasta. Tämä on lisännyt etenkin lievien pahoinpitelyiden määrää tilastoissa. (Sirén & Tuominen 2003.)⁹ Lainmuutos näyttäisi heijastuvan myös koko maata koskeviin lukuihin (ks. kuvio 11, vuosien 1996 ja 1997 välinen selvä nousu naisten kohdalla).

Parisuhdeväkivalta kansallisissa uhritutkimuksissa. Kuviossa 13 on esitetty kansallisten uhritutkimusten (1980–2006) perusteella niiden miesten ja naisten osuudet, jotka ovat kokeneet avo- tai aviopuolison, muun perheenjäsenen tai entisen puolison tai kumppanin tekemää henkistä ja/tai fyysistä väkivaltaa. Kuvioista voidaan havaita, että tällaisen väkivallan määrä on pysynyt varsin vakaana viimeisen 25 vuoden aikana ja naisilla jopa hieman vähentynyt (Siren ym. 2007).

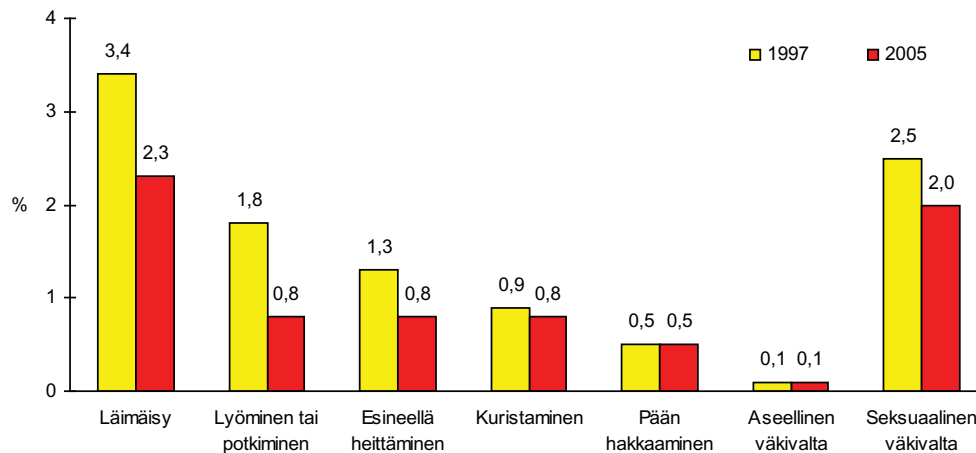
Kuvio 13 Avo- tai aviopuolison/muun perheenjäsenen/entisen puolison tai kumppanin tekemän henkisen ja/tai fyysisen väkivallan kohteeksi kuluneiden osuudet 1980–2006. (Siren ym. 2007, 11.)

⁸ Vuoden 1995 lainmuutoksessa mm. yksityisellä paikalla tapahtuneesta perusmuotoisesta pahoinpitelystä tuli virallisen syytteen alainen rikos.

⁹ Vuoden 1995 lainmuutoksen vaikutuksia käsittelevä tutkimus (Sirén & Tuominen 2003; Castrén 2004) nojaa vuoteen 1999 päättyviin aineistoihin. Myös vuoden 1999 jälkeisestä kehityksestä tarvittaisiin tältä osin tietoa.

Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta. Vuosina 1997 ja 2005 maassamme on toteutettu myös erillinen naisuhritutkimus (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa ym. 2006). Ne vahvistavat sen, että naisiin kohdistuvan väkivallan muutokset jaksolla ovat olleet vähäisiä. Nykyisessä parisuhteessaan fyysistä väkivaltaa ainakin kerran kokeneiden naisten osuus kaikista 15 vuotta täyttäneistä naisista laski vuoden 1997 20 prosentista vuonna 2005 18 prosenttiin. Kyselyä edeltäneenä

vuonna väkivaltaa kokeneiden osuudet olivat vastavasti 7 prosenttia ja 6 prosenttia. Yleisin väkivallan muoto oli liikkumisen estäminen tai kiinni tarttuminen. Kuviossa 14 on tarkasteltu erikseen sitä, kuinka suuri osa parisuhteessa olevista naisista joutui vuoden aikana puolison vakavan väkivallan kohteeksi. Trendi viittaa naisiin kohdistuvan vakavan lähisuhteiden väkivallan vähenemiseen viime vuosina.

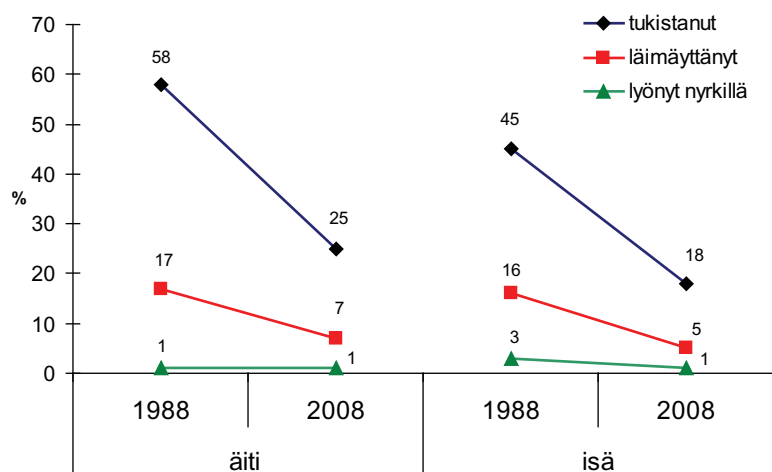
Kuvio 14 Nykyisen puolison fyysistä väkivaltaa ainakin kerran kuluneen vuoden aikana kokeneita, % avio- tai avoliitossa olevista. (Piispa ym. 2006.)

6 Lapsiin kohdistunut perheväkivalta

Lapsiin ja nuoriin kohdistunut väkivalta. Nuoriin kohdistunut väkivalta on OPTL:n nuorisoriikollisuus-kyselyjen perusteella pysynyt melko vakaana jaksolla 1998–2004 (Kivivuori & Salmi 2005). Yleisimmin lapsiin ja nuoriin kohdistuu toisten nuorten tekemää väkivaltaa. Aikuisten lapsiin kohdistama väkivalta on huomattavasti harvinaisempaa (Salmi 2008a). Hiljattain ilmestyneen lapsiuhritutkimuksen mukaan pojista runsaat 20 % ja tytöistä noin 15 % ilmoitti jou-

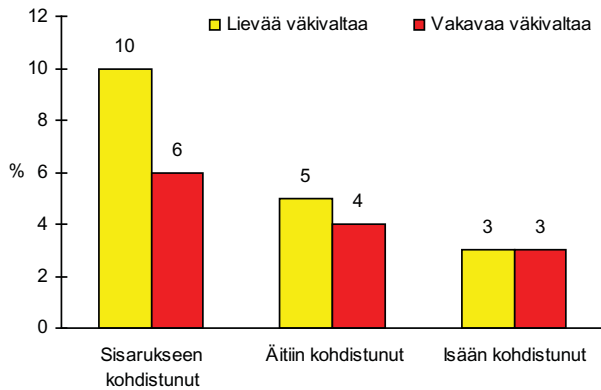
tuneensa pahoinpitelyn kohteeksi viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vamman aiheuttaneen pahoinpitelyn kohteeksi joutuneita nuoria oli 5 % ja lääkärin hoitoon vammansa johdosta hakeutuneita oli yksi sadasta (Kääriäinen 2008).

Lapsiin kohdistunut perheväkivalta. Lapsiin ja nuoriin vanhempien taholta kohdistunut kuritusväkivalta on vähentynyt voimakkaasti jaksolla 1988–2008 (kuvio 15). Trendi on sama sekä äitien että isien lapsiinsa kohdistamassa fyysisessä väkivallassa (Sariola & Ellonen 2008). Kuritusväkivallan tekijänä on hiukan useammin äiti kuin isä.

Kuvio 15 Vanhempiensa taholta elämänsä aikana kuritusväkivaltaa kokeneiden osuus peruskoulujen 9. luokkien oppilaista 1988 ja 2008, %. (Ellonen ym. 2008, 61–62.)

Lapsiuhritutkimus antaa tietoa myös perheen muihin jäseniin kohdistuvasta väkivallasta. Nuoret näkevät kotonaan sisaruksiinsa ja vanhempiinsa kohdistuvaa väkivaltaa (Ellonen & Sariola 2008). Tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että yleisin perheväkivallan muoto on vanhempien lapsiinsa kohdistama väkivalta. (kuvio 16). Toisaalta vanhempien lapsen kohdistama ja vanhempien välinen väkivalta esiintyvät usein yhdessä (Ellonen ym. 2007, 51–52).

Kuvio 16. Edellisen vuoden aikana perheväkivaltaa nähneiden osuus peruskoulujen 9. luokkien oppilaista 2008, %. (Ellonen ym. 2008, 72.)

7 Perheväkivallan eri muodot esiintyvät usein yhdessä

Perheväkivalta ei esiinny tasaisesti tai satunnaisesti eri perheissä. Kuten muunkin väkivallan, myös perheväkivallan on havaittu kasautuvan.

Vuonna 2002 tehdyssä, 15-vuotiaita helsinkiläisnuoria koskevassa tutkimuksessa havaittiin voimakas korrelaatio vanhempien väkivallan uhriksi joutumisen ja vanhempien välisen väkivallan välillä (Kivivuori 2007). Myös vuoden 2008 lapsiuhritutkimuksessa todettiin, että mikäli perheessä käytetään väkivaltaa, se kohdistuu yleensä eri osapuoliin (Ellonen ym. 2008, 152). Nuoret, jotka olivat nähneet muihin perheenjäseniin kohdistuvaa väkivaltaa, olivat muita todennäköisemmin myös joutuneet itse sen uhriksi (Ellonen & Sariola 2008, 78). Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että väkivalta puolisoa ja lapsia kohtaan korreloi voimakkaasti. Havainto koskee sekä miehiä että naisia (Hamel 2007).

Nämä tulokset viittaavat siihen, että perheessä väkivaltainen henkilö ei ”erikoistu” puolisoon tai lapsen kohdistuvaan väkivaltaan, vaan ilmentää yleistä väkivalta-alttiutta eri osapuoliin kohdistuvana väkivaltana (Kivivuori 2007, 51–52). Perheväkivalta ilmiön ja sen syiden ymmärtämiseksi onkin tärkeää tarkastella sen kaikkia ilmenemismuotoja.

Henkirikollisuutta koskevien tutkimusten mukaan törkeimmät perheväkivallan muodot eivät myöskään kohdistu eri väestöryhmiin tasaisesti, vaan kasautuvat muun törkeän väkivallan tavoin sosiaalisesti huono-osaisimpiin ryhmiin. (Ks. myös Rantala ym. 2008.)

8 Perheväkivallan tutkimus ja sen katvealueita

Edellä on esitelty tietoja perheväkivallan määrästä, rakenteesta ja kehityksestä. Tarkastelussa on pyritty huomioimaan kaikkien perheenjäsenten kokema väkivalta ja painotettu lähteitä, joissa on tällainen vertailumahdollisuus.

Suomessa perheväkivaltatutkimus on toistaiseksi painottunut suurelta osin miehen tekemään ja naiseen kohdistuvaan väkivaltaan. Tämä koskee myös ilmiön sisällöllistä tutkimusta, joka maassamme on painotunut vahvasti laadullisiin menetelmiin (esim. Husso 2004; Keskinen 2005; Näre & Ronkainen 2008). Myös muusta naisten kokemasta väkivallasta on suhteellisen runsaasti viimeaikaista tutkimustietoa.

Uhritutkimukset 2000-luvulla. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kriminologinen yksikkö on 2000-luvulla painottanut voimakkaasti naiseen kohdistuvan väkivallan tutkimusta. Yksikössä on tutkittu raiskausrikoksia (Honkatukia 2004), tyttöjen kokemaa seksuaalista väkivaltaa (Savolainen 2004a), naisyrittäjien yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta (Savolainen 2004b) sekä naiseen kohdistuvaa henkirikollisuutta (Lehti 2009). Laitos osallistui myös toiseen naisuhritutkimukseen (Piispa ym. 2006).

Seuraamusjärjestelmän osalta on tutkittu raiskausrikosten viranomaiskäsitelyä (Kainulainen 2004) sekä arvioitu perheen sisäistä lähestymiskieltoa (Rantala ym. 2008). Lisäksi on tehty prosessiarviointi hoitomallista, jolla hoidetaan perheväkivaltaan syyllistyneitä miehiä (Keisala 2006).

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan tutkimus on liittynyt väkivallan määrän ja piirteiden sekä näiden muuttumisen selvittämiseen (Kivivuori & Savolainen 2003; Ellonen ym. 2007; Ellonen ym. 2008). Nuorisoriikollisuuskyselyissä 2004 ja 2008 on kartoitettu nuorten kokemaa seurustelusuhteiden väkivaltaa.

Laitoksen Rikollisuustilanne -katsauksessa käsitellään erikseen naisten ja lasten joutumista rikosten uhriksi.

Miesten kokemaa väkivaltaa on tutkittu kansallisten uhritutkimusten lisäksi vuoden 2006 kutsuntatutkimuksessa, jossa ei kuitenkaan kartoitettu parisuhteessa koettua väkivaltaa (Salmi 2008b).

Parhaillaan OPTL:n kriminologisessa yksikössä on käynnissä tutkimus, jossa tarkastellaan laaja-alaisesti rikosuhrin asemaa maassamme. Tutkimus kohdistuu eri rikosuhriryhmiin sisältäen siten myös perheväkivallan uhrit. Tutkimuksessa tarkastellaan erityisesti uhrien auttamispalvelujen määrää, käyttöä, riittävyttä ja kohdentumista eri uhriryhmiin.

Perheväkivaltatutkimuksen katvealueita. Perheväkivaltaa luonnehditaan usein sukupuolittuneeksi ilmiöksi. Yhdistyneet kansakunnat on määritellyt väkivallan sukupuoliperustaiseksi, jos se kohdistuu suhteettoman usein naiseen (affects women dispropor-

tionately, Council of Europe 2008, 6). Tämä näkökulma edellyttää, että naisiin kohdistuvan väkivallan määrää ja kehitystä vertaillaan väkivallan yleiskehitykseen ja muiden väestöryhmien kokemaan väkivaltaan, kuten tässä katsauksessa on tehty. Vain näin vertailemalla voidaan arvioida, kohdistuuko väkivalta suhteettoman usein johonkin tiettyyn ryhmään.

Edellä esiteltujen tulosten perustellaan näyttää siltä, että suomalainen perheväkivalta kohdistuu naisuhrien lisäksi myös miehiin ja lapsiin. Myös naiset käyttävät perheissä väkivaltaa. Heidän käyttämänsä väkivalta kohdistuu erityisesti lapsiin, mutta myös puolisoihin. Miesten kokema parisuhdeväkivalta ei joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta (Flink 2006) ole juurikaan saanut huomiota suomalaisessa tutkimuksessa. Samoin maastamme toistaiseksi puuttuu parisuhdeväkivaltaa kartoittava kyselytutkimus, jossa vastaajina olisi sekä miehiä että naisia.

Kansainvälinen tutkimustieto miehiin kohdistu-neesta parisuhde- ja perheväkivallasta on lisääntynyt viime vuosina. Sen perusteella tiedetään, että myös miehiin kohdistuu merkittävässä määrin väkivaltaa puolisoitensa taholta (esim. Archer 2000 ja 2002; Hamel 2007). Tutkimustiedon perusteella on alettu kehittää perheväkivallan ehkäisymuotoja, joissa väkivaltaa tarkastellaan perhetason ilmiönä siten, että tekijänä voi olla niin nainen kuin mieskin. Perhekeskeisessä mallissa kiinnitetään huomiota myös lapsen asemaan niin vanhempien väkivallan näkijänä kuin sen uhrinakin. (Hamel & Nicholls 2007.)

Viimeaikoina huomiota on alettu aiempaa enemmän kiinnittää myös naisten tekemään lähisuhdeväkivalltaan. Suomessa Ensi- ja turvakotien liitto julkaisi hiljattain raportin, joka tarkasteli naisten lähisuhteissa käyttämää väkivaltaa ja osoitti, että ilmiö on huonosti tunnistettua (Törrönen 2009). Raportti perustui käytännön lähisuhdeväkivaltatyössä tehtyihin havaintoihin. Väestöliitto on julkaissut naisten omiin kertomuksiin perustuvan katsauksen, jossa käsitellään mm. äitien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa (Janhunen & Oulasmaa 2008). Lattu (2008) on tutkinut naisten kokemuksia ja tulkintoja parisuhteessa tekemästään ja lapsiinsa kohdistamastaan väkivallasta.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan mittaamisjärjestelmien ja vaikuttavuustutkimuksen kehittämisen ohella olisi tärkeää kanavoida resursseja aiheen sisällölliseen tutkimukseen. Tutkimuksen tulisi olla monitieteistä, eri selitystekijät laaja-alaisesti huomioivaa sekä yleiseen kriminologiseen väkivaltatutkimukseen liittyvää. Yhtenä haasteena on sen tutkiminen, mitkä tekijät selittävät yksilöiden erilaista alttiutta syyllistyä perheväkivalltaan. Tällainen tutkimus voisi antaa virikkeitä ilmiön torjunnalle ja ehkäisylle.

Eräänä kotimaisen tutkimuksen katvealueena voidaan mainita perheväkivalltaan kohdistuvien toimenpiteiden vaikuttavuuden tutkimusta. Maassamme on tehty eräitä prosessiarvioiteja (esim. Keisala 2006). Sen sijaan tutkimusta, jossa arvioitaisiin empiirisesti erilaisten toimien kykyä vähentää naisiin, miehiin ja/tai lapsiin perheissä kohdistuvaa väkivaltaa, ei meillä juurikaan ole. Tarvitaan sekä kotimaista vaikuttavuustutkimusta että ulkomaisten tutkimustulosten systemaattista hyödyntämistä (esim. Garner & Maxwell 2008).¹⁰

Kirjallisuus

- Archer, John (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin* 126 (5), 651–680.
- Archer, John (2002). Sex differences in physical aggressive acts between heterosexual partners: a meta-analytic review. *Aggression and Violent Behavior* 7 (4), 313–351.
- Brown, G (2004). Gender as a factor in the response of the law-enforcement system to violence against partner. *Sexuality and Culture* 8 (3–4), 3–139.
- Buzawa, Eve S. & Austin, Thomas L. & Bannon, James & Jackson, James (1992). Role of victim preference in determining police response to victims of domestic violence. Teoksessa: Eve S. Buzawa & Carl G. Buzawa (toim): *Domestic violence*. Westport, CN: Auburn House.
- Capaldi, Deborah M. & Owen, Lee D. (2001). Physical aggression in a community sample of at-risk young couples: gender comparisons for high frequency, injury and fear. *Journal of Family Psychology* 15 (3), 425–440.
- Castrén, Elina (2004). Pahoinpitelyt ja lievät pahoinpitelyt. – Miten rikoslainmuutos vuonna 1995 vaikutti tunnusmerkistöjen valintaan ja tapausten etene-miseen rikosprosessissa? Pro Gradu-tutkielma. Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleis-tieteiden laitos, Helsingin yliopisto.
- Council of Europe (2008). Final Activity Report. Council of Europe Task Force to Combat Violence against Women, including Domestic Violence (EG-TFV). Council of Europe.
- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Kivivuori, Janne (2007). Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80.

¹⁰ Kiitämme Päivi Honkatukiaa, Johanna Niemeä, Kati Rantalaa ja Jukka-Pekka Takalaa tämän raportin käsikirjoituksen kommentoinnista.

- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki (2008). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 17/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2008). Väkivallan näkeminen perheessä. Teoksessa: Noora Ellonen & Juha Kääriäinen & Venla Salmi & Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 17/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Felson, R .B. & Cares, A. C. (2005). Gender and seriousness of assault on intimate partner and other victims. *Journal of Marriage and Family* 67 (5), 182–195.
- Flink, Aune (2006). Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. *Acta Universitatis Tamperensis* 1169. Tampereen yliopisto.
- Fontes, David L. (2007). Male victims of domestic violence. Teoksessa: John Hamel & Tonia L. Nicholls (toim.): *Family interventions in domestic violence. A Handbook of gender-inclusive theory and treatment*. New York : Springer.
- Garner, Joel H. & Maxwell, Christopher D. (2008). Policy Essay: Coordinated Community Responses to Intimate Partner Violence in the 20th and 21st Centuries. *Criminology & Public Policy* 7:4, 525–536.
- Hamel, John (2007). Domestic violence: a gender inclusive conception. Teoksessa: John Hamel & Tonia L. Nicholls (toim.): *Family interventions in domestic violence. A Handbook of gender-inclusive theory and treatment*. New York : Springer.
- Hamel, John & Nicolls, Tonia L. (toim.) (2007). Family interventions in domestic violence. *A Handbook of gender-inclusive theory and treatment*. New York : Springer.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna (1998). Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus, Helsinki.
- Heiskanen, Markku (2002). Väkivalta, pelko ja turvattomuus. *Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Tilastokeskuksen tutkimuksia* 236. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Honkatukia, Päivi (2004). ”Ilmoitti tulleen raikautuksi”. Tutkimus poliisin tietoon vuonna 1998 tulleista raikautusrikoksista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 180, Helsinki.
- Honkatukia, Päivi & Kainulainen, Heini (2008). Seksuaalirikokset. Teoksessa: Rikollisuustilanne 2007. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 238.
- Husso, Marita (2004). Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Jyväskylä: Vastapaino.
- Janhunen, Kristiina & Oulasmaa, Minna (toim.) (2008). Äidin kielletyt tunteet. Väestöliitto, Helsinki.
- Kainulainen, Heini (2004). Raikattu? Tutkimus raikautusten käsittelemisestä rikosprosessissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212, Helsinki.
- Keisala, Hertta (2006). Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 68.
- Keskinen, Suvi (2005). Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Tampere: Tampere University Press.
- Kivivuori, Janne (2007). Mare Balticum-kysely Helsingissä 2002. Teoksessa: Noora Ellonen & Janne Kivivuori & Juha Kääriäinen: *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja* 80.
- Kivivuori, Janne & Savolainen, Jukka (2003). Helsingin nuoret rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 204, Helsinki.
- Kivivuori, Janne & Salmi, Venla (2005). Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, Helsinki.
- Kääriäinen, Juha (2008). Väkivalta rikoksena. Teoksessa: Noora Ellonen & Juha Kääriäinen & Venla Salmi & Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 17/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Lattu, Emmi (2008). Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa: Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Lehti, Martti (2009). Naisiin kohdistuva henkikirikollisuus 2002–2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 11/2009. (<http://www.optula.fi/uploads/ut03717jh.pdf>)
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004). Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2005). Rikosoikeuspolitiikka ja sukupuoli. *Oikeus* 34 (3), 255–240.
- Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.) (2008). *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Siren, Reino (2006). Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. HEUNI, Publication Series No. 51. Helsinki.
- Rantala, Kati & Smolej, Mirka & Leppälä, Jussi & Jokinen, Annina (2008). Perheen sisäisen lähetyksellön arviointitutkimus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 239.

- Rikollisuustilanne 2007. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 238.
- Salmi, Venla (2008a). Väkivallan kasautuminen. Teoksessa: Noora Ellonen & Juha Kääriäinen & Venla Salmi & Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 17/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Salmi, Venla (2008b). Nuorten miesten rikoskäyttäytyminen ja väkivallan uhriksi joutuminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 5/2008, Helsinki.
- Sariola, Heikki & Ellonen, Noora (2008). Perheessä koettu väkivalta. Teoksessa: Noora Ellonen & Juha Kääriäinen & Venla Salmi & Heikki Sariola: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 17/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Savolainen, Jukka (2004a). Perhetyyppi ja seksuaalinen väkivalta: onko uusperheiden tytöillä suurempi riski? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 41, 310–323.
- Savolainen, Jukka (2004b). Naisyrittäjät rikosten kohteena. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 60, Helsinki.
- Sirén, Reino & Tuominen, Martti (2003). Pahoinpitelyrikokset 1995 ja 1999. Miten poliisi kontrolliviranomaisena reagoi lainmuutokseen? Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 197, Helsinki.
- Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko (2007). Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 74.
- Törrönen, Hannele (2009). Vaiettu naiseus. Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 10. Helsinki.
- Walby, Sylvia & Allen, Jonathan (2004). Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey. Home Office Research Study 276.